

8. Michel A. Le réel et la beauté dans le roman balzacien. Champion, 2002. 179 p.
9. Nykrog P. La pensée de Balzac. Copenhagen, Munksgaard, 1956. 267 p.
10. Vanoncini A. Figures de la modernité. Essai d'épistémologie sur l'invention du discours balzacien. José Corti, 1984. 459 p.
11. Wurmser A. La Comédie inhumaine. Gallimard, 1964; éd. définitive, 1970. 366 p.

УДК 811.111'276.6

СТИЛЬОВІ Й ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ТА СПОСОБИ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ

Герасімова О.М.,
викладач кафедри перекладу
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Статтю присвячено особливостям перекладу текстів різних жанрів. Наводяться результати аналізу їхніх лексичних, граматичних, стилістичних рис. Дослідження було проведено на основі аналізу художньої літератури, наукових статей, документів, ділових листів і лексикографічних джерел.

Ключові слова: текст, стиль, жанр, тропи, особливості перекладу.

Статья посвящена особенностям перевода текстов разных жанров. Приводятся результаты анализа их лексических, грамматических, стилистических черт. Исследование было проведено на основе анализа художественной литературы, научных статей, документов, деловых писем и лексикографических источников.

Ключевые слова: текст, стиль, жанр, тропы, особенности перевода.

Herasimova O.M. STYLISTIC AND GENRE PECULIARITIES OF TEXTS AND THE WAYS OF THEIR TRANSLATION

The current article deals with the translation peculiarities of texts of different genres. The results of the analysis of their lexical, grammatical, and stylistic characteristic features are presented. The investigation was carried out on the basis of the analysis of fiction, scientific articles, documents, business letters and lexicographical sources.

Key words: text, style, genre, tropes, peculiarities of translation.

Постановка проблеми. У різних сферах людської діяльності мова використовується по-різному. Фахівці з перекладу завжди цікавилися цим питанням, оскільки жанрова диференціація текстів безпосередньо стосується механізму перекладу та перекладацької стратегії.

Вибір того чи іншого засобу перекладу залежить, головним чином, від функціонального стилю, до якого належить текст оригіналу, адже будь-яка мова характеризується стилістичною диференціацією, кожен стиль має свої підстили та жанри, які мають свої лексичні та граматичні особливості. Отже, типи текстів визначають підхід і вимоги до перекладу, впливають на вибір засобів і визначення рівня еквівалентності перекладу оригіналу [4].

З погляду лінгвістики мовленнєві жанри мають багато спільних ознак у різних мовах, бо в основі їх виділення лежать однакові критерії. Перекладач повинен добре знати особливості жанрів мовлення в англійській і

українській мовах і бути обізнаним із принципами передачі цих особливостей під час перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цієї проблеми займалися Ш. Баллі (1961), Б. Гавранек (1932), В. Матезіус (1942), Й. Вахек (1964) та інші представники Празького лінгвістичного гуртка. У російському мовознавстві проблемами функціональних стилів займалися Л.В. Щерба (1957), В.В. Виноградов (1941), а також М.М. Кожина (1983), О.Б. Сиротініна (1999) та багато інших. Українська стилістична думка сформувалася завдяки значним теоретичним і практичним досягненням у цій галузі Л.А. Булаховського (1975), М.М. Пилипінського (1976), С.Я. Єрмоленко (1987), Л.Я. Мацько (2003), В.С. Ващенко (1958), І.П. Чередниченка (1962), Н.В. Ботвіної (1999) та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні стильових і

жанрових особливостей текстів, дослідженні їх лексичних і граматичних характерних рис, описі функцій текстів різних жанрів, аналізі тропів, які найчастіше використовуються в тих чи інших текстах, а також у визначенні типів мовлення, притаманних текстам різних стилів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найвагомим показником рівня розвитку і функціонування будь-якої мови є наявність у ній стилів. Мовний стиль – категорія лінгвістична. Кожен стиль мови має тільки йому властиві мовні ознаки, стилеві засоби – лексичні, фразеологічні, граматичні.

Сьогодні існують різні підходи до визначення внутрішніх особливостей тексту. Чи не найпоширенішим і вже традиційним є стильовий, або жанровий, підхід і поділ, за яким текст класифікується за наявністю в ньому характерних лексичних, граматичних чи образних ознак, з одного боку, та відповідної термінологіки й струнких логічних структур і повної відсутності емоційності та майже всуціль відсутності тропів – з іншого. Причому ці найголовніші риси характерні для всіх підстилів, зокрема для двох найголовніших стилів – художнього і науково-технічного [3, с. 257].

Так, підстилями художнього стилю є стиль прози, стиль поезії та стиль драматургічних творів, зрештою, публіцистичний підстиль. Аналогічно виділяються і підстилі науково-технічного тексту: підстиль математики, фізики, хімії, лінгвістики тощо. Іншими словами, кожен підстиль чи підмова має всі найголовніші характерні особливості свого головного стилю, але відрізняється своєю термінологічною лексикою, формулами тощо, як у випадку загального науково-технічного стилю.

Отже, підстилі мовлення відрізняються виразно один від одного своєю термінологією, як у науково-технічному стилі мовлення, чи наявністю віршової/діалогічної або монологічної форми презентації та високої емоційності мовлення, більшою частотністю використання тих чи інших засобів у писемному чи усному, а також у художньому мовленні.

За мовними засобами та складом мовних одиниць і способами їх поєднання у складні й широкі змістовні та структурні й стилістичні, а точніше в жанрово-стилістичні цілісності – мовленнєвих масивів-текстів – визначаються й найхарактерніші стилі мовлення. А саме: 1) стиль художньої літератури; 2) науково-технічний стиль; 3) інформаційний/

газетний стиль; 4) стиль ділового мовлення; 5) стиль мови документів; 6) стиль соціально-політичного мовлення; 7) епістолярний стиль тощо. Зважаючи на їх неоднорідність, виникає потреба зупинитися бодай коротко на особливостях і відмінностях деяких із них і на потребах відтворення найхарактерніших їхніх ознак у перекладі [3, с. 258].

1. Стиль художніх текстів.

Як і мовна палітра всіх інших стилів та підстилів, мовні особливості художнього тексту вирізняються певними, тільки цим текстам притаманними рисами. Найпершою і найбільш відмінною з-поміж цих рис художніх текстів є їхня завжди присутня і неодмінна естетична функція. Такі тексти викликають у читача чітко виражену позитивну чи негативну реакцію: замилювання, вдовolenня, невдоволення, захоплення чи обурення діями створених письменником/поетом художніх образів. Саме різні образи й викликають відповідне, саркастичне чи іронічне сприйняття реальної, як і надуманої автором фантастичної дійсності. Таким чином, завдяки майстерному і зовні непомітному для читача переплетенню і гармонійній взаємодії словникових і контекстуальних значень слів і словосполучень створюються автором чи запозичуються і стилістичні та синтаксичні засоби – *метафори, метонімії, іронії, перифрази, асиндетони* тощо, які передаються і в перекладі.

Кожен із цих та інших засобів сповна чи тільки частково передається мовою перекладу, якщо текст перекладається повністю, а не адаптується чи переказується. Наприклад, у такому реченні з твору Вілкі Коллінза «Жінка в білому». Наприклад: “*Now*”, cried *the enthusiastic little man at the top of his voice*, “*the overflowing happiness bursts out of me at every pore of my skin*”. – «А нині», – закричав *запальний чоловічок*, – «*щастя переповнює мене і хлюпає через край*».

Перекладач О. Мокровольський, відтворивши епітет *запальний чоловічок* та метафору *щастя переповнює мене і хлюпає через край*, опустил метафоричну гіперболу *cried ... at the top of his voice*, тобто *вереснув не своїм голосом (вереснув, як на пун)* [3, с. 260].

У художньому тексті широко використовуються й інші виражальні засоби, не тільки стилістичні, зокрема синтаксичної природи, які не завжди сповна відтворюються в перекладі. Йдеться про такий засіб, як *інвертований порядок слів*, що зосереджує увагу читача на певній дії героя художнього твору. Наприклад: *Down sits the man of merchandise*

and money to his pen, ink and paper... – *I sіdae грошовитий продавець* із ручкою, чорнильницею і папером за підрахунки...

Не менш поширеним синтаксичним виразальним засобом у художньому тексті (та його перекладі) є *повторення* того самого члена речення, як, наприклад, у таких висловлюваннях: “he was a very nervous boy – I mean a very nervous boy”. (Salinger) – «Він був дуже нервовий хлопець... розумієш, дуже нервовий».

У художньому тексті, крім того, широко використовуються *усталені словосполучення й ідіоми*: *Familiarity breeds indifference*. – Близьке знайомство породжує збайдужіння.

У художніх творах широко використовуються конотативна лексика на позначення певних вад героїв: *rat* (підла, низька людина), *hound* (собака), *fox* (хитра людина), *sheep* (наївна, довірлива людина) тощо. [3, с. 261]

Немає потреби наголошувати, що мова кожного образу в художньому тексті індивідуалізована. Персонажі можуть вживати діалектизми, сленгізми та іншу, часом навіть грубо-просторічну та лайливу ненормативну лексику: “What the hell you are talking about!” (Saroyan) – «Ти що в біса верзеш!».

Дуже часто в художній, а часом і публіцистичній літературі використовується сленгова чи жаргонна лексика. Надто в сучасній американській художній літературі, зокрема у того ж Селінджера та інших новітніх письменників: “Lemme be your manager”. – «Слухай, бери мене своїм менеджером».

Такі й подібні сленгові та діалектні елементи автохтонного мовлення персонажів практично не відтворюються в перекладі, оскільки їм взагалі мало коли відшуковуються лексичні й формальні відповідники в інших мовах.

Частими є в прозових художніх творах і біблеїзми, історизми, алюзії (посилання на видатних людей чи на відомі події), навіть анекдоти, загадки, які розгадуються (чи не розгадуються) персонажами, гра слів (як стилістичний засіб). Широко використовуються письменниками й поетами також невербальні засоби, наприклад, курсивний чи жирний шрифт, подвійні чи потрійні знаки оклику та знаки питання, крапки, дужки, фігурні заголовні й початкові текстові букви, фігурні рядки в поетичних творах тощо. Зате у творах цього жанру письменники уникають скрізь квадратних дужок, математичних знаків, аббревіатур, іменникових багатоконпонентних асиндетичних словосполучень типу *cotton yarn production*, що так широко використо-

вуються в англійських та американських газетних і науково-технічних текстах.

Ще однією характерною рисою (переважно прозового тексту) є використання діалогічного й монологічного мовлення, що є основною формою викладу матеріалу в драматичних творах (як прозових, так і поетичних) упродовж усіх історичних періодів розвитку художньої літератури [3, с. 263].

2. Науково-технічний текст. Особливості його відтворення.

Найголовнішою визначальною рисою науково-технічного типу тексту є його когнітивність, інформаційна насиченість. Адже всі наукові й технічні тексти завжди несуть конкретну нову інформацію для вивчення певним колом людей – студентами, фахівцями тієї чи іншої галузі знань. Найпоказовішими елементами наукового змісту текстів є їхня лексика, або точніше, термінологіка – окремі слова й словосполучення. Саме вони експліцитно часто вже своєю звуковою структурою повідомляють про галузь знань, до якої належить текст – хімії, фізики, машинобудування, філології або філософії, фінансів чи певного виду спорту. Наприклад медичні назви хвороб і ліків: *ангіна, ін'єкція, бронхіт, ацетилсаліцилова кислота, баціла, валідол, біотин* (вітамін), *коклюш, валеріана* і т. д.

Другою ознакою лексики науково-технічного стилю є її нейтральний статус. Адже всі терміни, як і всі інші лексичні одиниці – слова та словосполучення типу *specific weight* питома вага чи *universal gravity* земне тяжіння та ін., всуціль позбавлені експресивності [3, с. 283].

Відомо, що повнота, точність і правильність перекладу науково-технічних текстів залежить від того, наскільки правильно перекладач визначає і розуміє граматичні форми, синтаксичні конструкції та структуру речення. Дещо спрощуючи, можна сказати, що для виконання перекладу знання граматики та способів передачі граматичних явищ важливіше за знання термінології, тому що відповідники термінів можна достатньо швидко знайти у спеціальному перекладному словнику, тоді як пошук відповідника граматичної форми або синтаксичної конструкції може виявитися досить довгим, якщо не знати перекладного відповідника певного граматичного елемента [2, с. 11].

3. Науково-популярний стиль тексту і його переклад.

На противагу чисто когнітивному типу тексту, завдання якого – донести всю повноту

знань про певний науковий пошук, описати метод дослідження того чи іншого явища, препарату, процесу чи пристрою або дію закону, методу без будь-якого емоційного впливу на читача, науково-популярний текст найперше спрямований на те, щоб викликати у читача зацікавлення і навіть захопити його перспективою використання того чи іншого відкриття. Тому в науково-популярних текстах:

– Переважно використовується менша кількість термінологічної лексики, яка до того ж часто повторюється і добре запам'ятовується читачами.

– Науково-популярний текст не перевантажений схемами, графіками, формулами, дужками й іншими знаками, як це властиво чисто науковому типу тексту.

– Науково-популярний текст завжди тісно пов'язаний із розмовною оповіддю і тому в ньому часто використовуються різні тропи: метафори, гіперболи, епітети, порівняння, риторичні запитання, а також усталені й ідіоматичні вирази.

– Науково-популярний текст не скований настільки логічним зв'язком, як науково-технічний текст, тому допускає скорочення, розширення й опущення окремих речень, їх перефразування, інверсію.

– Відсутність суцільних логічних структур науково-популярного тексту й вільна, розмовна та близька до розмовно-просторічної манера оповіді дає змогу часто застосовувати не власне переклад, а переклад-переказ (*rendering*) таких текстів [3, с. 288].

4. Переклад текстів мови документів.

Тексти різних документів перекладаються з іноземної мови найперше за певними національними у кожній національній мові кліше, а з другого боку – за спільним для всіх мов кліше. Ці кліше мають помітнішу національну, ніж інтернаціональну специфіку, коли йдеться про переклад паспортних даних чи даних посвідчення особи, атестат зрілості, які мають спільну інтернаціональну ідентичність, коли йдеться про міждержавні пакти й угоди чи контракти між фірмами та компаніями. У них подається когнітивна інформація, повністю позбавлена будь-якої емотивності. Вся увага зосереджується на певній інформації про особу чи про зумовлені обов'язки громадян. Тому вони пишуться і перекладаються в теперішньому часі (часом окремими умовними реченнями, якщо зумовлюються певні зобов'язання). Причому лексика таких матеріалів має також свою специфіку (спільне зна-

чення). Наприклад: *here in after* – нижче, далі; *to the effect* – такого змісту; *inconformity with* – згідно; *to furnish* – постачати, доставляти; *dispatch* – відправка, відвантаження; *terms of payment* – умови оплати.

У мові контрактів і торгівельних угод багато усталених лексичних одиниць, що становлять собою технічні ідіоми. Наприклад: *capital assets* – необігові активи; *current liabilities* – короткотермінова заборгованість; *gross income* – загальний прибуток; *net profits* – чисті прибутки; *other income* – прибутковий податок. Усі ці кліше є характерною ознакою мови документів [3, с. 290].

5. Особливості інформативного типу тексту та їх відтворення.

На відміну від розглянутих вище типів тексту, інформаційний тип тексту є найбільш різноманітним. Це, найперше, газетний текст, завданням якого є інформування читача про поточні події всередині країни за кордоном. Крім соціальних подій, газети й журнали повідомляють ще про спортивні події, фінансові операції, про винаходи й наукові та інші відкриття тощо. Інформаційними є також різні інтерв'ю, бібліографічні довідки, есе в журналах, навіть різні оголошення. Причому такого типу інформаційні матеріали існують в глобальному масштабі. Завдяки цьому вони зберігають спільну структурну трафаретність в усіх мовах. Так, наприклад, різні посвідчення, паспорти, довідки чи інтерв'ю мають фактично однакову зовнішню форму й ідентичне змістове наповнення в усіх мовах. Тому такі матеріали мають почасти й спільні мовні засоби вираження – штампи. У них повністю переважають короткі прості розповідні речення, відсутні довгі запитальні речення і періоди [3, с. 291].

Що ж стосується інформаційних газетних чи журнальних текстів, то в них ще більша кількість різноманітних штамів, які постійно з'являються в газетах і журналах і поширюються в інших мовах завдяки ЗМІ. Найперше це стосується лексичних одиниць. Зокрема, завдяки газетам, журналам, радіо і телевізійним програмам загального поширення набули різні напівусталені й усталені лексичні одиниці – слова та словосполучення, а часом і цілі речення. Чимало з цих лексичних одиниць стали інтернаціоналізмами і ввійшли в багато мов. Найпоширеніші з них, наприклад, такі: *briefing* – брифінг, коротка прес-конференція; *bookmaker* – букмекер, компілятор; *skinhead* – скінхед, бригоголовий.

Газетні й журнальні шпальти – справжній «полігон», на якому з'являються й вводяться в щоденне функціонування нові слова, мовні метафоричні звороти, фразеологізми. У газетах і журналах панує розмовна стихія, особливо в період передвиборчої та виборчої кампаній, коли розпалюються міжпартійні пристрасті й на шпальтах газет і журналів з'являється чимало неологізмів – слів і словосполучень, окремі з яких стають інтернаціоналізмами. Так, за останнє десятиріччя увійшли в широке використання такі звичні сьогодні вирази: *dark horse* – темна конячка (кандидат, на якого не звертають особливої уваги, але який перемагає на виборах); *straw man* – підставна особа, несерйозний супротивник; *mudslinging* – наклеп, образи на політичного супротивника.

Поряд із лексичними засобами інформаційні тексти мають також деякі свої морфологічні й синтаксичні особливості. Так, в інформаційних текстах переважно використовується теперішній час активного й пасивного стану. Крім того, в повідомленнях англійських інформаційних агентств, урядових постанов, інтерв'ю, тематичних матеріалах широко вживаються інфінітивні, дієприкметникові й герудіальні конструкції, відсутні

в українській мові. Дуже часто газетна й телевізійна інформація подається також у клішованій формі, наприклад: *to be reported, to be understood, to be seen, to be reported as saying*. [3, с. 293]

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити такі висновки. Жанр виступає як стійка структура тексту оригіналу, яка організує всі його компоненти в єдину систему. У зв'язку з цим специфічні мовні проблеми, що виникають у перекладі текстів різних жанрів, повинні вирішуватися разом зі специфічними питаннями перекладу кожного конкретного жанру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистических исследований. М.: Наука, 1981. 139 с.
2. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі. Флоренція – Страсбург – Гранада – Київ, 1997. 317 с.
3. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства: підручник. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
4. Павлюк Л.С. Текст і комунікація: Основи дискурсного аналізу. Львів: ПАІС, 2009. 76 с.
5. Полюк І.С., Бондар Л.В. Закономірності та особливості процесу письмового перекладу текстів різних жанрів. URL: <http://novyn.kpi.ua/> 2006 – 3/07_Polyuk.pdf, 0.